

A MINISZTERI FELELŐSSÉG INTÉZMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ 1848. ÉVI III. TC.-RE

A miniszteri felelősség intézménye az alkotmányjog, ezen belül a parlamenti kormányzati rendszer működésének egyik legfontosabb ismérve.¹⁷⁴ Magyarország története emellett arra is jó példa, hogyan illeszkedett egymáshoz a történeti alkotmány és az 1848-as áprilisi törvények megalkotásakor figyelembe vett nyugat-európai alkotmányjogi minták követése. Deák Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz* című művében¹⁷⁵ kifejtette:

„Vannak újabb törvényeink között olyanok, melyek nem elvben és lényegében, hanem inkább formában újak s csak tisztább, határozottabb és rendszeres alkalmazását írják körül a régibb törvényekben előforduló elveknek. Ilyen például a miniszteri felelősség. Mindazt, ami az erről szóló 1848. évi törvényben foglaltatik, ily alakban hiába keresnők akár Magyarországnak, akár más országoknak régibb törvényeiben. De az elv maga nem volt új Magyarország törvényhozása

174 CSERNY Ákos: Egy eltűnőben lévő alkotmányos intézmény. A miniszteri felelősség. In: BORBÁS Beatrix: (szerk.): *Immunitási tünetek a közhatalmi felelősség körében*. Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2018. 71. o. RÁ CZ Attila: A miniszteri felelősség intézménye a burzsoá országokban. *Jogtudományi Közöny* 1987/3, 188. o.; BÚZA László: *A miniszterek jogi felelőssége*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1911. V. ö.: CSERNY Ákos: *A miniszteri felelősség*. Budapest: Coplex Kiadó, 2011.

175 A mű teljes címe: DEÁK Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandl Venczel munkájára: „Das Ungarisch-Österreichische Staatsrech” a magyar közjog történelmének szempontjából*. Pest: Pfeifer Ferdinánd, 1865.

előtt s már a XVI. században világosan és határozottan kimondta a magyar törvény: az 1507:7. t.-c. stb.”¹⁷⁶

1. A miniszteri felelősség jogtörténeti előzményei

Valóban felvázolható egy több évszázados jogfejlődés, amelyre, mint előzményre tekinthettek az 1848. évi áprilisi törvények megalkotói. Ferdinandy Gejza szerint már a vérszerződésben is megtalálható a végrehajtó hatalom felelősségének elvi felvetése: „Hogyha valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa.”¹⁷⁷ A történeti alkotmánnyal kiemelten foglalkozó alkotmányjogász hozzátette, hogy a törzsek vezetőinek be kellett számolniuk arról, hogyan hajtották végre a törzsgyűlés határozatait. Ennek révén történetett volna meg a felelősség megállapítása is.¹⁷⁸

Szent István Intelmeiben arra utasította fiát, Imre herceget, hogy mindig a jó és bölcs férfiak tanácsára hallgasson.¹⁷⁹ Megemlíthető a sorban az 1222. évi Aranybulla 14. és 31. cikkelye is.¹⁸⁰ Az 1231. évi Aranybulla 3. cikkelye pedig arról rendelkezett, hogy ha a nádor rosszul intézné a király és az ország ügyeit, akkor ezért a székesfehérvári törvénylátó napon felelősségre lehet vonni. A III. András által kiadott 1298. évi XXIII. tc. a főpapokból és főurakból álló (*praelati et barones*) királyi tanácsot háromhavonta változó két püspökből és az országgyűlésen választott nemesi tagokból választott testülettel cserélje fel, akiket a királyi kincstárból megfelelő fizetéssel látnak el. Ezután a „mellérendelő tanácsosok tanácsa nélkül, a fontosabb birtokadományok és méltóságok eladományozása vagy más nagyobb dolgok tekintetében...” meghozott döntést nem kell végrehajtani. Ezek az intézkedések érvénytelenek.

176 DEÁK 1865, 88. o.

177 PAULER Gyula – SZILÁGYI Sándor: (szerk.): *A magyar honfoglalás kútfoi: a honfoglalás ezred-éves emlékére*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1900, 399. o.

178 FERDINANDY Gejza: *A felelősség elve a magyar alkotmányban. Közjogi tanulmány*. Budapest: Horánszky Nyomda, 1895, 15. o.

179 *Szent István király Intelmei és Törvényei*. Budapest: Szent István Társulat az Apostoli Szent-szék könyvkiadója, 2002, 30. o.

180 V. ö.: HORVÁTH Attila: Az 1222. évi Aranybulla, mint a történeti alkotmányunk sarkalatos törvénye. In: VARGA Zs. András – PATYI András – ÁBRAHÁM Márta: (szerk.): *Bulla Aurea 800: Nyolc évszázad közjogi üzenete*. Budapest: Kúria, 2022, 96. o.

Az 1386-ban Székesfehérvárott, az uralkodó nélkül tartott országos gyűlésen kiadott III. tc. a „rossz tanácsosok” kizárásáról rendelkezett. A korabeli források tanúskodása szerint az 1298. évi törvényeket csak rövid ideig alkalmazták, az 1386. évi jogszabályt pedig nem érvényesülhetett a gyakorlatban, a bennük lefektetett jogelvek azonban a köztudatban tovább éltek. Már az 1397. évi temesvári országgyűlésen¹⁸¹ az 1222. évi Aranybullát módosító törvénycikk a nádor, az országbíró, a tárnokmester és a várispánok felelősségéről intézkedett.¹⁸² Az 1492. évi VI. tc. előírta, hogy a király tanácsosai magyarok legyenek, mint László király idején.¹⁸³ 1492. évi VII. tc. előírta, hogy a király Magyarország dolgairól magyar tanácsosokkal tanácskozzék.¹⁸⁴ Ugyanezen országgyűlés XXXIII. tc.-e szerint rendelkezett arról, a király a nádort a főpapok és bárók és az ország nemeseinek tanácsára, velük egyetértőleg válassza ki.¹⁸⁵ Minden fontosabb tisztegre megválasztott személynek esküt kellett tenni.¹⁸⁶ Tovább részletezte ezt a szabályozást az 1498. évi VII. tc.

A törvényességet biztosító jogi felelősség szabályozására tettek kísérletet az 1507. évi országgyűlésen megalkotott V., VII., és VIII. tc.-ekben is. Meglepően modern elveknek megfelelően próbálták szabályozni a „kormány” felelősségét és a király sérthetetlenségét. Deklarálták, hogy a király olyan intézkedései, amelyeket a tanácsosok tudta nélkül hozott érvénytelenek. Mindemellett a tanácsosok a királynak adott tanácsaikért az országgyűlésnek tartoznak felelősséggel. A felelősségre vonás módjáról úgy rendelkeztek, hogy a királyi tanács emel ilyen esetben vádat, az országgyűlés lesz az ítélkező fórum. A legfőbb büntetés: hivatal, – birtok- és jószágvesztés, illetve száműzetés. A büntetés végrehajtásáról a királynak kell gondoskodnia. Amennyiben ez nem történik meg, akkor a vármegyék és az ország főméltóságai teszik meg ezt.¹⁸⁷ A rákosi országgyűlés 1525-ben ezekre a jogszabályokra

181 GERICS József: Az 1397. évi országgyűlés helye az országgyűlések történetében. *Hadtörténelmi Közlemények* 1998/3, 618–622. o.

182 KNAUZ Nándor: Az 1397. évi országgyűlés végzeménye. In: *Magyar Történelmi Tár* III. kötet 191–242. o.

183 V. ö.: 1495. évi II. tc., 1222. évi Aranybulla 26. cikke, 1439. évi XVI. tc.

184 V. ö.: 1439. évi V., XII. tc., 1559. évi VIII. tc., 1569. évi XXXVIII. tc., 1608. évi IX. és X. tc., 1622. II. tc., 1655. évi XX. tc., 1741. évi XI. tc.

185 V. ö.: 1439. évi II. tc., 1485. évi nádori cikkelyek, 1526. évi II. tc., 1723. évi IV. tc.

186 V. ö.: 1351. évi XIII. tc., 1405. évi XIII. tc., 1486. évi XLIX. tc., 1868. évi XI. tc.

187 VUTKOVICH Sándor: *A miniszteri felelősség*. Pozsony: Wigand F. K. Könyvnyomdája, 1894, 32. o.

hivatkozva követelte, hogy vonják felelősségre Szerencsés Imre alkincstárnokot, akit aztán a király a budai Csonkatorony tömlőcébe záratott.¹⁸⁸ A hatvani országgyűlésben pedig megfosztották nádori tisztségétől Báthory Istvánt.¹⁸⁹ Az 1526-os országgyűlésen pedig Werbőczy Istvánt.¹⁹⁰

A Habsburgok ezt a gyakorlatot nem kívánták folytatni, ezért is történt az, hogy az 1608. évi k. e. X. tc. 2. §-a ismételten elrendelte, hogy magyar ügyekben csak magyar tanácsosokkal értekezzen a király. Ugyanezen törvény bevezető részében pedig a magyar tanács hatáskörének megerősítését írták elő. A Mária Terézia megkoronázása utáni első országgyűlésben az 1741. évi XI. tc. 2. §-a újra rendelkezett arról, hogy a „király tiszte szerint, hű magyar tanácsosainak segítségével és tanácsával fog élni.” A 4. § pedig arról határozott, hogy A Helytartótanács intézi az „országban belül pedig minden közigazgatási és az ország közállományát illető ügyeket...” Az ország törvényeiben meghatározott módon.

2. A reformkori ellenzék programja

Ilyen előzmények után érthető, hogy a reformkor nemzedéke – megismerve a korabeli alkotmányokat és közjogi szakirodalmat – a parlamenti kormányzás egyik legfontosabb talpkövének a kormánynak az országgyűlés előtti jogi és politikai felelősségét tartotta. A végrehajtó hatalom ilyen módon való ellenőrzése egyben Magyarország szuverenitásának biztosítékát is jelentette. A probléma, amelyet csak 1848-ban tudtak megoldani, abból eredt, hogy ezt a felelősséget hogyan telepíthetik a Helytartótanácsra? Lehet-e úgy tekinteni erre a Bécs által irányított testületre, mint magyar kormány szervre?

Ebből a dilemmából adódóan gróf Dessewffy József, amikor az 1800-as évek elején a felelős magyar minisztérium mellett érvelt, nem tért ki annak gyakorlati megvalósíthatóságára.¹⁹¹ Felsőbüki Nagy Pál pedig az 1825–27. évi

188 HARASZTI György: Az „igazi” Fortunatus. *Történelmi Szemle* 2005/3–4, 233. o.

189 KUBINYI András: Országgyűlési küzdelmek Magyarországon 1523-1525-ben. In: NEUMANN Tibor – RÁ CZ György (szerk.): *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Budapest–Piliscsaba: MTA Történettudományi intézete – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara, 2009, 140–146. o.

190 FRANKÓI Vilmos: *Werbőczy István (1458-1541)*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1899. <https://mek.oszk.hu/05700/05752/html/02.htm> (letöltés: 2023. június 20.)

191 WERTHEIMER Ede: *Az 1811-12-iki országgyűlés. Kiadatlan okiratok alapján*. Budapest: Franklin Társulat, 1899, 57. o.

országgyűlésen történt felszólalásában javasolta, hogy a Helytartótanács tagja tegyenek esküt a magyar történeti alkotmányra és ha ezt megszegik, akkor büntetőjogi felelősségre lehessen őket ezért vonni.¹⁹² Az 1830-as országgyűlésen a reformellenzék azzal érvelt, hogy a koronázási hitlevélbe is bele kellene foglalni a miniszterek felelősségét.¹⁹³ A következő rendi országgyűlésen, 1834 tavaszán az Alsótábla túlnyomó többsége amelletts voksolt, hogy a „törvénytelen parancsok” kezdeményezőit és végrehajtóit az országgyűlés felelősségre vonhassa.¹⁹⁴

Ghyczy Kálmán, Komárom vármegye országgyűlési követe 1843. szeptember 6-án azt javasolta a Deák Ferenc névvel fémjelzett büntetőjogi törvényjavaslat vitájánál, hogy az I. rész 44. fejezete után egy új fejezetet nyissanak a „hűtlen tanácsosok” visszaéléseinek büntetése céljából, annak érdekében, hogy „ez esetben a tettes az országgyűlésben összegyűlt Rendeik határozatára közkereset alá veendő.”¹⁹⁵ Somssich Pál tudósítása szerint az 1843–44. évi országgyűlésen az ellenzék egyöntetűen a felelős kormányrendszer és a parlamentarizmus elvét vallotta.¹⁹⁶ Egy titkos jelentés arról számolt be, hogy az ellenzék a kaszinóban, az egymás közötti bizalmas megbeszélésen már arról tanácskozott, hogy Magyarországnak saját felelős kormánya kell, hogy legyen.¹⁹⁷

Az 1847 márciusában ülésező ellenzéki értekezleten Deák Ferenc foglalta írásba a centralista politikusok elméleti munkásságát¹⁹⁸ is hasznosító közös nyilatkozatot: „a kormány felelőssége ... alapja leendő Magyarországnak is

192 HEIMANN Jenő: *A miniszterek közjogi állása és felelőssége Magyarországon*. Budapest: Kilián Frigyes Utóda. M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedő, 1936, 9. o.

193 VASZARY Kolos: *Adatok az 1830-iki országgyűlés történetéhez*. Győr: özv. Sauerwein Gézáne cs. és k. sz. könyvnyomdája, 1885, 3. o. HORVÁTH Mihály: *Huszonöt év Magyarország történetéből*. I. kötet. Genf: Puky Miklós, 1864, 230. o.

194 *Országgyűlési tudósítások*. 2. köt. 1833. aug. 5–1834. márc. 24. Sajtó alá rendezte: Keleteurópai Tudományos Intézet munkaközössége. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1949, 693–696. o. *Országgyűlési tudósítások*. 3. köt. 1834. márc. 25–nov. 29. Sajtó alá rendezte: Történettudományi Intézet munkaközössége. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1949, 168–169., 225. o.

195 KOVÁCS Ferenc (szerk.): *Az 1843/44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója*. II. kötet. Budapest: Franklin Társulat, 1894, 14. o.

196 KÖNYI Manó (szerk.): *Deák Ferenc beszédei. (1829–1861)*. II. kötet. Budapest: Franklin Kiadó, 1882, 180. o.

197 NAGY Miklós: Ghyczy Kálmán mint nádori ítélőmester. Adatok az 1848. évi törvényeink történetéhez. *Budapesti Szemle* 1930/635, 8. o.

198 BEKSICS Gusztáv: *A magyar doctrinairek – Csengery Antal, B. Eötvös József, B. Kemény Zsigmond, Szalay László, Trefort Ágoston*. Budapest, Rudnyánszky A. 1882. 166. o.

az oly igen szükséges parlamentáris kormánynak.... Ezen felelősséget, mely törvényeinkben nem ismeretlen, s azok szellemével oly igen összhangzik, minél előbb életbe léptetni, leend egyik legfőbb törekvésünk.”¹⁹⁹ Az 1847–48. évi országgyűlés Alsótábláján mindjárt a felirati vitában Kossuth Lajos a felelős magyar minisztérium programját javasolta. Indokolásul hozzátette, hogy az nem ellentétes a vármegyék institutiójával.²⁰⁰

Amiben 1847-ben a magyar ellenzék még csak reménykedett, az 1848 márciusában megvalósult. Kossuth Lajos 1848. március 3-ai felirati javaslatába ez a követelés már ilyen megfogalmazásban került be:

„arról meg vagyunk győződve, hogy alkotmányos életünk kifejtésére, s nemzetünk szellemi és anyagi javára hozandó törvényeink csak az által nyerhetnek életet és valóságot, ha végrehajtásukkal minden más befolyástól független nemzeti kormány lesz megbízva, mely a többség alkotmányos elvének legyen felelős kifolyása. – s ezért collegiális kormányrendszerünknek magyar felelős minisztériummá alakítását minden reformjaink alapfeltételének s lényeges biztosítékának tekintjük.”²⁰¹

A forradalmi változások hatására ezt a javaslatot az Alsótábla március 4-én, a Felsőháza 14-én, a király pedig 17-én fogadta el. Mindezekkel teljes összhangban a márciusi ifjak 12 pontjából a 2. pont így fogalmazott: „Felelős minisztériumot Buda-Pesten.”²⁰²

3. Az 1848. évi III. törvénycikk a miniszteri felelősségről

Az 1848. évi III. tc.-et „a független felelős magyar minisztérium alakításáról” címmel Kossuth Lajos utasítására Ghyczy Kálmán foglalta 24 óra alatt (!) írásba. Valószínűleg Szemere Bertalan is közreműködött. Azért érdemes erre is kitérni, mert bizonyítja, hogy a korabeli jogász végzettségű

199 HORVÁTH M. 1864, III. k. 66. és 110. o. KÖNYI 1882, 166. o.

200 KÖNYI 1882, 188. o.

201 BARTA István: (szerk.): *Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésben 1847/48.* Budapest: Akadémiai, 1951, 626. o.

202 HORVÁTH M. 1864, II. k. 603. o.

politikusok milyen felkészültek voltak. Még egy érdekessége a törvénynek, hogy tulajdonképpen azok dolgozták ki, akikre a törvény az életbe léptetése után vonatkozott. A törvény megalkotói figyelemmel voltak egyrésről a magyar történeti alkotmányra, másrésről Anglia történeti alkotmányára, az 1791. évi francia és az 1830. évi belga alkotmányra.²⁰³

Az 1848. évi III. tc. 4., 29., 30., 32., 33., 34. és 35. §-ai tartalmazzák a miniszteri felelősségre vonatkozó rendelkezéseket. Eszerint a kormány kollektív testület, de a tagjai egyéni felelősséggel tartoznak az országgyűlésnek. A miniszterek felelőssége egyaránt kiterjed a saját hivatalos eljárásukra, illetve felelősek azokért a rendeletekért, amit aláírtak. Ennek megfelelően az uralkodó által kibocsátott rendeletek ellenjegyzésért is. A felelősség két irányú: politikai és jogi. Ennek alapján az országgyűlés megvonhatja a bizalmat miniszterétől, illetve az országgyűlés Alsótáblája többségi szavazással vádat emelhet, amelyet a Felsőtábla által titkos szavazással megválasztott bizottsága bírál el. A megválasztott 36 tagból, mint az esküdszéki eljárásban 12 tagot a vád, 12 tagot pedig a védelem zárhat ki.

4. A miniszteri felelősség gyakorlati alkalmazása

Az 1848. évi áprilisi törvények közül a miniszteri felelősségre vonatkozó részek értelmezése is csak a későbbi gyakorlatban alakult ki. A miniszterek közül többen is csak addig maradtak hivatalukban, amíg a kormánypárt bizalmát bírták. Ennek kapcsán elsősorban erkölcsi kérdések merültek fel. Herceg Esterházy Pál király személye körüli miniszter is nyilvánvalóan azért mondott le 1848 szeptemberében (többször is) mert nem vállalt felelősséget a Batthyány kormány és a bécsi kormány közötti konfliktusban.²⁰⁴

A „gyémántos” miniszternek titulált Madarász László rendőrminiszter is azért tette közzé a lemondó nyilatkozatát mert nem tudott megnyugtató választ adni arra, hogy miként tűntek el az árulás vádjával kivégzett gróf Zichy Ödön értéktárgyai. Ezután a Debrecenben ülésező Képviselőház

203 NAGY 1930, 5. o. KÁROLYI Árpád: *Az 1848. -diki pozsonyi törvénycikkek az udvar előtt*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1936, 56. o.

204 URBÁN Aladár: Herceg Esterházy Pál a Batthyány-kormányban. *Aetas* 2009/1, 16. o.

tulajdonképpen egyfajta bizalmi szavazást tartott, amelynek hatására Madarász László 1849. május 8-ai hatállyal lemondott.²⁰⁵

Lónyay Menyhért miniszterelnök azért mondott le 1872. december elején, mert Csernyátony Lajos, az ellenzék egyik nagyhangú szónoka burkolatosan korrupcióval vádolta:

„Én kérdem gróf Lónyay Menyhért kormányelnök urat: nem épített-e házat, nem vett-e uradalmakat, akkor: mikor az ország deficitben van. [...] Én egyszerűen azt tartom, hogy ezen országban mindenkinek van joga gyarapodni, vagyonosodni, gazdagodni, de a minisztereknek nincs ehhez joguk, nincs ehhez joguk még a legbecsületesebb módon sem akkor, mikor az ország deficitben van. Gróf Lónyay Menyhért, hogy ha nem kormányelnök, milliókat milliókra halmozhat.”²⁰⁶

Egyúttal felszólította a kormánypárti képviselőket, hogy bizalmi szavazással mondassák le a miniszterelnököket.²⁰⁷

Tisza Kálmán majdnem 15 éves miniszterelnöksége Magyarország történelmének kimondottan sikeres korszaka volt, de semmi sem tart örökké. Az 1889-es véderővita felőrölte a miniszterelnök és a kormánypárt népszerűségét. Tisza Kálmán, mint vérbeli politikus ezt jól látta, de nem várta meg az esetleges bizalmi szavazást, hanem 1890. május 9-én Kossuth Lajos állampolgárságának ürügyére hivatkozva adta be lemondását.²⁰⁸ Gróf Khuen-Héderváry Károly első, alig több mint négy hónapig (1903. június 27. – 1903. november 3.) tartó miniszterelnöksége azzal ért véget, hogy egy általa bizalminak tartott szavazáson a Képviselőház leszavazta.²⁰⁹

Lukács László miniszterelnökök Déry Zoltán ellenzéki képviselő azzal vádolta, hogy Európa legnagyobb panamistája. Ezt azzal indokolta, hogy a Nemzeti Munkapárt az 1910-es választásokon „lopott pénzt” használt fel

205 HERMANN Róbert: *A rendőrminiszter és a Zichy-gyémántok*. Székesfehérvár Fejér Megyei Levéltár közleményei 17. Székesfehérvár: Történelemlabarátok Köre Alapítvány, 1994, 53. o.

206 1872. november 18-án. *Képviselőházi napló 1872/75*. 36. ülés. II. kötet, 31–32. o.

207 CIEGER András: *Lónyay Menyhért (1822-1884)*. Budapest: Századvég Kiadó, 2008, 94. o.

208 KOZÁRI Mónika: *Tisza Kálmán és kormányzati rendszere*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2003, 515. o.

209 NIAMESSNY Mihály: *Magyar parlamentarizmus, 1867-től 1918-ig*. Budapest: Franklin-Társulat, 1928, 46. o.

a választási kampányában. Egy ilyen támadásra a politikusok akkoriban háromféle módon reagálhattak: 1. Nem válaszolnak és megvárják, amíg a közvélemény elfelejti. 2. Kihívja párbajra és ezzel „helyreállítja a becsületét.” 3. Pert indít. Lukács László miniszterelnök a saját igazában bízva ez utóbbit választotta. Vesztere. Désy bizonyítani tudta, hogy a Magyar Bank támogatta a Nemzeti Munkapárt választási kampányát. Kétségtelen, hogy ebből a pénzből Lukács nem részesült, de a pert elvesztette. Ezután pedig számára csak a lemondás maradt.²¹⁰

Korányi Frigyes pénzügyminiszter konszolidációs programját a kormánypárti képviselők leszavazták. A bizalmatlanság ilyen módon való megnyilvánulása után a nem csak a pénzügyminiszter mondott le, hanem az egész kormány. Más kérdés, hogy ezután Horthy Miklós kormányzó újra Teleki Pát bízta meg kormányalakítással.²¹¹ Imrédy Béla miniszterelnök az országgyűléstől felhatalmazást szeretett volna kapni a rendeleti kormányzás kiterjesztésére. Mivel tudta, hogy ennek nincs többsége a parlamentben, ezért becsempészte az I. Bécsi döntés révén visszatért területekre vonatkozó törvényjavaslatba. Ezután még egy házszabály módosításra vonatkozó javaslatát is leszavazta az országgyűlés.²¹² Imrédy ezután beadta a lemondását.²¹³ A kormányzó azonban politikai okokból nem fogadta el a lemondást. Végül úgy sikerült elérni, hogy lemondjon miniszterelnöki pozíciójáról, hogy Rássey Károly és Bethlen István bizonyítékot találtak arra, hogy a zsidótörvényeket előterjesztő Imrédy Béla egyik dédszüloje zsidó származású volt.²¹⁴

210 GERŐ András: A Désy-Lukács-ügy. In: GERŐ András: *Utódok kora. Történeti tanulmányok, esszék*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 1996, 46–59. o.

211 ABLONCZY Balázs: *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879-1941)*. Budapest: Jaffa Kiadó, 2018, 119. o.

212 *Képviselőházi Napló*, 1935. XX. kötet, 296. o. Imrédyt a szavazás kimenetele szemmel láthatólag meglepte. „A szavazatok összeszámolása után arca elváltozott és felállt helyéről. Ujjai, melyek csodálatosan hasonlítottak a ragadozó madarak karmaihoz, begömbültek. Szeme kidülledt, ajka állandóan gyorsan mozgott” — írja viselkedéséről egy szemtanú. „Azt kérte az elnöktől, hogy számoltassa meg újra a szavazatokat. Az eredmény azonban maradt. Most azt kérte, hogy ő maga számolhassa meg azokat, és az elnök nem tett kifogást. Az eredmény azonban nem változott. Csak most rogyott vissza székebe és vált arca hamuszerűvé. Tőle a második helyen ültem és minden arcrándulását figyeltem. Megrettenem az emberben dúló indulatok láttán.” Idézi: SÜLYÖK Dezső: *A magyar tragédia. A Trianoni béke és következményei*. New York: a szerző magánkiadása, 1954, 365. o.

213 Ekkor hangzott el a Bethlen István által elmondott bon mot: „Az utolsó évtizedek legalkotmányosabb miniszterelnöke Imrédy Béla, mert íme, ő a parlamentben bukott meg.” Lásd: *Magyar Nemzet*, 1938. november 24.

214 SIPOS Péter: *Imrédy Béla*. Budapest: Elektra Kiadóház, 2001, 50. o.

Egyetlen esetben fordult elő Magyarországon, hogy kifejezetten bizalmatlansági indítvánnyal váltottak le egy miniszterelnököt. Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége vége felé már nem volt többsége a parlamentben, mert koalíciós partnere, a Szabad Demokraták Szövetsége kihátrált mellőle. A miniszterelnökcsere az 1949. évi XX. törvénybe az 1990. évi XL. törvénnyel beiktatott ún. konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal bonyolították le.²¹⁵ Ennek benyújtásához a képviselők egyötödének az előterjesztése szükséges. A parlamenti szavazás révén 2009. április 14-én, miután Gyurcsány Ferenctől a többség megvonta a bizalmat, Bajnai Gordon lett az új miniszterelnök.²¹⁶

Magyarországon miniszterek közjogi felelősségre vonására (*impeachment*) csak elvetélt kísérletek történtek. Báró Récsey Ádámot V. Ferdinánd 1848. október 3-án alkotmányellenes módon, miniszteri ellenjegyzés nélkül nevezte ki miniszterelnökké. Récsey nem sokáig élvezhette a kétes dicsőséget, mert a bécsi forradalom hatására három nappal később lemondott. Attól félt, hogy az országgyűlés az 1848. évi III. tc. alapján felelősségre fogja vonni. Időközben ugyanis a Felsőháza már megválasztotta a perének bírját.²¹⁷

A második kísérletre báró Fejérváry Géza miniszterelnöklésről való lemondása után került sor. A parlament megbízta az igazságügyi bizottságot a jogi felelősségre vonás előkészítésére. Ennek megfelelően Visontai Sándor képviselő összeállított egy anyagot, amely alapján elkezdődhetett volna a jogi felelősségre vonás. Többek között azzal vádolták a darabont kormányt, hogy költségvetés nélkül kormányzott és megsértette a honvédelmi szervezetre vonatkozó alkotmányos biztosítékokat, törvénytelenül alkalmazták a katonai karhatalmat stb. Végül a politikai konszolidáció folytán már nem került az anyag országgyűlési tárgyalására.²¹⁸

215 Nem ez az első eset Gyurcsány Ferenc esetében, mert már kért maga ellen bizalmi szavazást: Akkor, 2006. október 6-án a parlament 207 igen szavazattal 165 ellenében bizalmat szavazott Gyurcsány Ferencnek.

216 SÁRKÖZY Tamás: *Magyarország kormányzása 1978-2012*. Budapest: Park Könyvkiadó, 2012, 364-365. o.

217 BEÉR János – CSIZMADIA Andor: *Az 1848-49. évi népképviselői országgyűlés*. Budapest: Akadémiai, 1954, 271-274. o.; F. KISS Erzsébet: *Az 1848-1849-es magyar minisztériumok*. Budapest: Akadémiai, 1987, 83. o.

218 CSIZMADIA Andor: *Jogi emlékek és hagyományok. Esszék és tanulmányok*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981, 36. o.